

Indikátory udržitelnosti kiteboardingu jako nástroj vzdělávání kiteboarderů

Dan Heuer, Svatava Janoušková

Envigogika 19 (1) – Recenzované články / Reviewed Articles

Publikováno/ Published 1. 1. 2024

<http://dx.doi.org/10.14712/18023061.667>

Abstrakt

Studie se zabývá využitím potenciálu vzdělávacího online nástroje pro osvětu a vzdělávání o udržitelnosti v rámci provozování rekreačního sportu – kiteboardingu. Studie přináší ukázkou návrhu nástroje informujícího o udržitelnosti kiteboardingu, včetně přístupu k jeho tvorbě a zkoumá jeho přínosy pro osvětu a vzdělávání v oblasti udržitelnosti sportu. Ve studii byly využity vědecké metody pro konstrukci indikátorů, které jsou součástí online nástroje, a také kvalitativní výzkumné metody – polostrukturované rozhovory – pro ověření osvětového a vzdělávacího potenciálu online nástroje na vzorku českých kiteboarderů. Výsledky studie ukazují, že potenciál pro informální vzdělávání nástroj s tímto obsahem a strukturou má. Uživatelé nástroje ocenili zejména komplexnost informací a provazbu témat udržitelnosti, které nástroj přináší. Výsledky studie rovněž naznačují, že zatímco informacemi o sociálních a ekonomických tématech udržitelného rozvoje uživatelé disponují, některé nové poznatky pro určité uživatele nástroj zprostředkoval v oblasti environmentální udržitelnosti. Přes všechna omezení výzkumu se zdá, že online nástroj šířený mezi provozovateli kiteboardingu (minimálně v určité věkové skupině), může být vhodným nástrojem informálního vzdělávání.

Klíčová slova:

kiteboarding; udržitelnost; informální vzdělávání; online nástroj

Abstract

The study explores the potential of an online educational tool for sustainability awareness and education in kiteboarding. The study presents an example of the design of a tool informing the sustainability of kiteboarding, including an approach to its development. It explores the latter's benefits for awareness and education on the sustainability of the sport. The study used scientific methods to construct the indicators included in the online tool and qualitative research methods - semi-structured interviews - to test the awareness-raising and educational potential of the online tool on a sample of Czech kiteboarders. The study results show that the tool with this content and structure has potential for informal education. Users of the tool particularly appreciated the comprehensiveness of the information and the interweaving of sustainability topics that the tool brings. The study's results also suggest that while information on social and economic sustainability topics is available to users, the tool in environmental sustainability conveyed some new insights for specific users. Despite the research's limitations, an online tool disseminated among kiteboarding operators (at least in a particular age group) can be a suitable informal education tool.

Keywords:

kiteboarding; sustainability; education; online tool

Úvod

Kiteboarding (často označovaný také jako kitesurfing) je relativně nový vodní sport, který kombinuje surfování s windsurfingem, wakeboardingem a paraglidingem. Sportovec se pohybuje na speciálním prkně – boardu a táhne jej tažný drak – kite. Jedná se o marginální sport, přesto se od roku 2000, kdy se vybavení zlepšilo a stalo se bezpečnějším, počet provozovatelů tohoto sportu velmi zvýšil, což může mít dopady na životní i sociální prostředí. Je proto potřebné zabývat se koncepcí udržitelnosti tohoto sportu a osvětou sportovců.

Zatímco koncept udržitelného rozvoje se promítá do světového dění již od roku 1987 (WCED, 1987) a do vzdělávání od počátku své existence, tak diskuse o udržitelném rozvoji ve vztahu ke sportu, konkrétně jeho dopadech na životní prostředí, se objevují až později, a to v souvislosti s konáním olympijských her v Lillehameru v roce 1994 (Trendafilova et al., 2014). Od té doby byl také respekt k životnímu prostředí jedním z pilířů olympijských her.

Velké sportovní akce se snaží reportovat o svých dopadech na prostředí přírodní i sociální (viz např. The London Organising Committee of the Olympic Games and Paralympic Games Ltd., 2012; The Tokyo Organising Committee of the Olympic and Paralympic Games, 2021; FIFA World Cup Qatar, 2022), a postupně se v rámci firemního reportingu přidávají k monitoringu a podávání zpráv i další organizace, v oblasti vodních sportů např. organizace Světového plachtění (World Sailing), či Mezinárodní asociace kiteboardingu (IKA).

Přesto máme, alespoň z vědeckého hlediska, poměrně málo informací o dopadech sportovního průmyslu i sportu samotného na životní i sociální prostředí. Nejvíce se vědecká literatura zabývá z pohledu udržitelného rozvoje dopady na životní prostředí a sociálními dopady velkých sportovních akcí, dále významem sociální role sportovních aktivit, zejména s ohledem na sociální inkluzi při provozování sportu, a výzkumem významu sportu ve vztahu k sociální odpovědnosti firem (González-Serrano et al., 2020).

Sport však není jen aktivitou, která se provozuje na malých či velkých sportovních akcích. Je to také aktivita, kterou provozuje řada lidí soukromě a dopady svých sportovních aktivit si často neuvědomuje (McCullough & Kellison.,2016). Je to pochopitelné. Sport je potřeba z hlediska udržitelného rozvoje vnímat ve dvou rovinách. Na jedné straně se jedná o aktivitu, která prospívá lidskému zdraví – fyzickému i mentálnímu (viz např. Taylor et al., 2015; Ceylan et al., 2016; Le Corre et al., 2021), což myšlenku udržitelného rozvoje podporuje. Na druhé straně má však dopady nejen na přírodní prostředí (emise skleníkových plynů, využívání krajiny), ale také prostředí sociální (vztahy mezi provozovateli sportu a místními obyvateli, vztahy mezi sportovci sdílejících společný prostor apod.). Co citelně chybí jsou poznatky o dopadech různých sportů na prostředí, a následně širší vzdělávání a osvěta rekreačních sportovců, kteří daný sport provozují. Proto je jakákoliv vědecky podložená forma vzdělávání přínosem.

V rámci výzkumu udržitelnosti kiteboardingu byl vytvořen online nástroj, který má kiteboarderům pomoci pochopit, jaké pozitivní i negativní dopady má provozování tohoto sportu na environmentální i sociální prostředí. Cílem kvalitativní studie bylo zjistit, nakolik nástroj pomohl k osvětě provozovatelů kiteboardingu v České republice, tj. zda považují nástroj v rámci osvěty v udržitelnosti kiteboardingu za přínosný, jaké poznatky pro ně byly nové, a nakolik je hodlají využít při provozování této sportovní aktivity. Studie tedy přináší ukázkou návrhu nástroje informujícího o udržitelnosti kiteboardingu, včetně přístupu k jeho tvorbě a odpovídá na výzkumnou otázku: Jak tento nástroj udržitelnosti kiteboardingu reflektují jeho uživatelé s ohledem na získané poznatky?

Informální vzdělávání k udržitelnému rozvoji

Informální vzdělávání nabývá v době internetu a sociálních sítí nového významu. Primárně byly internet a sociální sítě zdroji informací, které byly nesystematické, neorganizované a institucionálně neukotvené (Selwyn, 2007), tudíž se jednalo o typický způsob informálního vzdělávání, jak jej vnímá

Průcha et al. (2009). Do jisté míry to platí samozřejmě dosud, nicméně potenciálu internetu a sociálních sítí v šíření informací, včetně informací souvisejících s tématy udržitelnosti, využívá stále více institucí státní správy a veřejné samosprávy, nevládních organizací, i firem (viz např. Leighninger, 2011; Bendor et al., 2012; Nulman & Özkula, 2016; Jha & Verma, 2023).

Postupně se různé typy organizací a společností pokoušejí informace o udržitelném rozvoji systematizovat a využívat je jako nástroj v oslovování a osvětě veřejnosti. Propracovaný systém v oslovování veřejnosti, resp. zákazníků mají firmy, které mají udržitelnost jako jeden z marketingových nástrojů. Ty doporučují různé strategie od nahrávání videí, či podcastů přes vyvolání diskuse na téma udržitelnosti na sociálních sítích až po zapojování herních aspektů do kampaní (Williams et al., 2014). Síla videí a dalších obrazových sdílených informací (zejména na YouTube) z hlediska získávání informací o tématech udržitelnosti, konkrétně klimatické změně, je diskutována také v souvislosti s vyhledáváním zdrojů informací kanadskými studenty bakalářských studijních programů (Hodson et al., 2020).

Sociální média a webové stránky mají velký potenciál v šíření informací také v oblasti sportu. Významní představitelé sportů, včetně sportů marginálních, mají své účty na Instagramu, Facebooku, Síti X (dříve Twitteru) a dalších sociálních sítích a mají tisíce, ale i statisíce sledujících (viz např. Thorpe, 2017). Velký význam má také sdílení videí z provozování sportu na kanálech, kterými jsou YouTube (Gilchrist & Wheaton, 2013) nebo Tik Tok a další. K dispozici jsou také aplikace, které sportovcům umožňují sledovat výkony v rámci sportu, např. snowboardingu, sdílet informace o resortech, kde se sporty tradičně provozují a podmínkách pro provozování sportu (Thorpe, 2017). S tím, jak zájem mezi mladými lidmi o udržitelnost roste, lze očekávat, že do budoucna mohou být sdíleny také informace o udržitelnosti jednotlivých sportů, např. přístupu k udržitelnosti firem vyrábějících zařízení pro provozování sportu či resortů a sportovních škol, v nichž je rekreační sport realizován. Zájem o udržitelnost se ale bude pravděpodobně alespoň u části rekreačních sportovců přesouvat i na osobní úroveň, tj. budou využívat nástroje pro hodnocení svých vlastních dopadů na prostředí, podobně jako je tomu u různých typů osobních kalkulaček uhlíkové stopy či ekologické stopy, které jsou zprostředkovány pomocí indikátorů udržitelného rozvoje.

Indikátory udržitelnosti (sportu) jako nástroj vzdělávání

Indikátory udržitelného rozvoje (SDI) převádějí informace o složitých jevech do jednoduché podoby, kterou lze snadno interpretovat (Stanners et al., 2007). Jako takové tedy mohou sloužit jako vhodný nástroj vzdělávání a osvěty (viz např. Stratilová Urválková & Surynková, 2021; Janoušková & Hák, 2017). Ukazuje se, že cestu využití indikátorů jako nástroje osvěty volí celá řada organizací. Typickým příkladem jsou různé typy kalkulaček využívající indikátorů environmentálních stop. S pomocí těchto kalkulaček může každý jedinec počítat své dopady na životní prostředí a snížit tak svůj dosavadní dopad na ně (Kapitulčinová, 2017). Také další organizace, jako například organizace Gapminder prezentující indikátory související se sociální udržitelností a využívají je tak k osvětě (Gapminder, 2023), uskupení organizací prezentující indikátory vztahující se k různým tématům udržitelnosti na portále Our World in Data (2023) nebo portál EcoPassenger (2023), který stimuluje uživatele pomocí indikátorů spotřeby energie a emisí skleníkových plynů k využívání udržitelného způsobu cestování. Obecně lze říci, že je snahou organizací prosazujících udržitelný rozvoj vytvářet indikátory a odvozovat z nich informace, které jsou přístupnější a srozumitelnější veřejnosti. To umožňuje jejich snazší využití jak v oblasti formálního, tak v oblasti neformálního a informálního vzdělávání. V České republice je příkladem takového přístupu publikace Čtvrtstoletí životního prostředí samostatné České republiky publikované CENIA, českou informační agenturou životního prostředí (viz např. Kochová et al., 2019).

Osvěta a vzdělávání v oblasti negativních dopadů sportu je však stále malá a zaostává za dalšími tématy spojenými s udržitelností o mnoho let, na což upozorňují mj. Dingle a Mallen (2017 a 2020). Důvodů je proto několik. Prvním je skutečnost, že obecně se málo publikuje o udržitelnosti sportu, zejména rekreačních sportů, a jeho dopadech na životní i sociální prostředí. A pokud jsou k dispozici nějaké publikace, pak se zpravidla vztahují k dopadům sportovního průmyslu na prostředí

(viz např. Trendafilova et al., 2014). U řady amatérských sportů jsou tak dopady neznámé, nebo informace roztržité v různých odborných časopisech (to je příklad malých sportů, jakým je např. kiteboarding), a proto jsou obtížně dostupné. U větších sportů, jako je lyžování nebo golf jsou sice dopady známé (viz např. Wheeler & Nauright, 2006; Rixen & Rolando, 2013), ale osvěta veřejnosti je v tomto smyslu velmi malá.

Přitom jen v oblasti kiteboardingu byla identifikována řada negativních dopadů na prostředí. Z hlediska přírodního prostředí se jedná o degradaci mořských a pobřežních ekosystémů vlivem používání sportovního vybavení, či plašení ptactva. Dále je diskutována tvorba odpadu v důsledku nemožnosti recyklace sportovního vybavení a emisí skleníkových plynů spojených s cestováním za sportem na delší vzdálenosti. Dopad byl popsán i na sociální prostředí. Jedná se o konflikty kiteboardistů s jinými uživateli pláže, místní samosprávou (při porušování místních nařízení), ale také místními obyvateli, kteří shánějí v oblasti obživu (např. formou rybaření). V literatuře je rovněž diskutována absence informací o dodržování lidských (pracovních) práv těch, kteří vyrábějí sportovní zařízení (blíže viz Heuer & Janoušková, 2023).

Druhým důvodem absence informací, je skutečnost, že ve vztahu k udržitelnosti je sport vnímán zpravidla pozitivně. Řada autorů i organizací ve sportu vidí způsob, jak naplňovat některé ze 17 Cílů udržitelného rozvoje stanovených OSN (Lindsey & Chapman, 2017; McCullough & Kellison, 2017). Pozitivní přínosy sportu jsou diskutovány mj. v souvislosti s budováním sociální inkluze v rámci komunit (viz např. Skinner et al., 2008), v souvislosti s genderovými otázkami (Lindsey & Chapman, 2017), či ve spojitosti s lidským zdravím fyzickým i psychickým (Bácsné-Bába et al., 2021). V tomto smyslu je osvěta poměrně velká nejen v odborných, ale také v běžných médiích, kde jsou lidé (a nutno říci, že správně), nabádáni k realizaci sportovních aktivit.

Také v oblasti indikátorů je udržitelnost sportu oproti jiným oblastem udržitelnosti relativně poddimenzována. V řadě případů pak nalezené indikátory, a je tomu tak i u kiteboardingu, vztahují k měření fyzického výkonu sportovců. Z hlediska udržitelnosti se pak vyskytují články vztahující se k udržitelnosti sportovního zázemí – stadionů, budov, využívaného území pro sport a jejich provozu. Rešerše Cury et al. (2022) ukazuje, že klíčovými tématy pro environmentální udržitelnost sportu jsou marketing a komunikace, management, vzdělávání ve smyslu nastavení kurikul pro vzdělávání lidí působících ve sportu s nutností zařazení témat udržitelnosti do těchto kurikul. Případně se v literatuře objevují teoretické studie snažící se o vymezení konceptu udržitelnosti sportu. Téma hodnocení, resp. indikátorů při realizaci sportů se v rešerši neobjevuje.

Metodika

Konstrukce online nástroje

Výběr indikátorů pro hodnocení udržitelnosti kiteboardingu je poměrně složitým úkolem. Nejprve je nutné konceptualizovat udržitelnost tohoto sportu. Konceptualizaci udržitelnosti kiteboardingu jsme provedli na základě obsáhlé literární rešerše – metodou scoping review a následně realizací Delphi metody s odborníky na dané téma (viz Heuer & Janoušková, 2023). Díky této metodě se nám podařilo definovat jak pozitivní, tak negativní dopady kiteboardingu na sociální i environmentální prostředí.

V následném kroku bylo zapotřebí vytipovat vhodné indikátory pro hodnocení daných témat. Existuje několik způsobů, jak indikátory vhodně vybrat. Prvním je využití stávajících osvědčených indikátorů, které jsou využívány v jiných systémech hodnocení na základě literární rešerše; druhým způsobem je sestavení panelu odborníků, který by indikátory ke konkrétním tématům navrhl, případně je kombinací obou technik (viz např. Martens & Carvalho, 2016; SDNS, 2015; Tilbury & Janousek, 2006).

Výhodou výběru indikátorů na základě literární rešerše je skutečnost, že indikátory plní tři základní kritéria, tj. významnost, důvěryhodnost a legitimitu. Významnost je chápána jako tematická

relevance indikátoru, tedy, že indikátor hodnotí fakt významný pro konkrétní skupinu jeho uživatelů. Může to být tedy fakt diskutovaný politiky na nadnárodní či národní úrovni, experty v dané oblasti apod. Kritérium důvěryhodnosti zaručuje, že indikátor je konstruován podle vědeckých požadavků, tj. zvolený nástroj pro měření a získaná data vycházejí z vědeckých teorií a jejich kontextualizace je v rámci dané teorie správná. Konečně kritérium legitimacy určuje, že indikátor je výsledkem konsenzu, tj., že při jeho vytváření jsou respektovány rozdílné hodnoty a přesvědčení zúčastněných stran, je nezaujatý a spravedlivý ve svém zacházení s opozičními názory a zájmy (blíže viz Paris & Kates; 2003; Hák et al., 2016). Předložení systému indikátoru k odsouhlasení zaručuje, že vybrané indikátory v literární rešerši splňují daná kritéria a v případě existence více indikátorů mohou být vybrány ty, které kritéria nejlépe plní.

V našem případě je kritérium tematické relevance indikátoru a jeho legitimacy odvozeno od konceptualizace udržitelnosti kitesurfingu zajištěné pomocí scoping review a Delphi metody, při které došlo ke konsenzu ve výběru témat vymezujících pozitivní a negativní dopady kitesurfingu na sociální i přírodní prostředí (viz Heuer & Janoušková, 2023). Co se důvěryhodnosti týká, naší snahou bylo vybrat takové indikátory, které se již v literatuře vyskytují (byť pro jiné sporty). Tam, kde indikátor neexistoval, jsme jej konstruovali sami a diskutovali jeho konstrukci s odborníky na dané téma a jeho hodnocení.

Použitelnost online nástroje a jeho osvětový potenciál

Použitelnost nástroje a jeho osvětový potenciál byl testován na skupině 10 kitesurdistů, kteří nástroj využili. Respondenti v polostrukturovaném rozhovoru poskytli zpětnou vazbu k celkové spokojenosti s dotazy a informacemi v nástroji, jeho srozumitelnosti a uživatelské přívětivosti a také rozsahu nástroje. Pro tuto studii je však důležitý druhý typ zprostředkované zpětné vazby, kterou je rozšíření jejich poznatků v oblasti dopadů provozování kitesurfingu na přírodní i sociální prostředí, kterou jim měl nástroj poskytnout. Vzhledem ke skutečnosti, že studovaná problematika není zatím příliš prozkoumána, byla zvolena kvalitativní výzkumná metoda polostrukturovaných rozhovorů, která umožňuje hlubší vhled do studovaného tématu.

Z pohledu kvalitativních studií je jedním z nejsložitějších kroků sestavení dostatečně velkého vzorku respondentů, s nimiž mají být vedeny rozhovory. Zatímco některé studie referují o konkrétním rozmezí počtu respondentů, jiné konstatují, že počet respondentů není rozhodující a orientují se na nasycenost dat (viz např. Guest et al., 2006; Small, 2009; Gerson & Damaske, 2020). Je také zajímavé, že některé vědecké časopisy doporučují konkrétní rozmezí počtu respondentů proto, aby studie byly do časopisu přijaty (viz např. Dworkin, 2012). Ve většině případů jsou ale vědci odkázáni na vlastní volbu přístupu k výběru vzorku. V našem případě to byl přístup Francis et al. (2010), jež doporučuje nejprve stanovit minimální skupinu respondentů, s níž jsou realizovány rozhovory, a poté stanovuje bod, ve kterém jsou data saturována a neobjevují se další nové informace.

Minimální skupina je stanovena tak, že jsou vybrány osoby pomocí stratifikovaného výběru (v našem případě to byla intenzita provozování sportu z pohledu času stráveného kitesurfingem a také intenzita cestování za sportem). Naší snahou bylo zahrnout takové respondenty, kteří mohou vyplnit všechny položky v nástroji hodnocení udržitelnosti kitesurfingu. Zároveň jsme zvažovali věk respondentů. Na základě průzkumu Eurobarometru (European Parliament, 2022) víme, že informace z internetu, blogů a sociálních médií, podcastů, a dalších videoplatform, využívají zejména skupiny ve věku 15–39. Zaměřili jsme se proto na tuto věkovou skupinu, u které můžeme předpokládat, že by námi vytvořený online nástroj budou využívat a případně dále šířit (např. s využitím sociálních sítí). Třetina respondentů měla úplné středoškolské vzdělání s maturitou, dvě třetiny respondentů byli absolventi vysokých škol. S ohledem na velikost skupiny kitesurdistů, kteří jsou aktivní ve sportu a pocházejí z České republiky, jsme začali se vzorkem deseti respondentů s očekáváním, že toto množství bude na hranici nasycenosti dat. Přehled respondentů je uveden v tabulce 1.

Rozhovory s respondenty vedl hlavní autor této studie, který se tomuto sportu dlouhodobě věnuje, zná terminologii ve sportu využívanou a je schopen získat důvěru respondentů k otevřeným odpovědím. Rozhovory byly se souhlasem respondentů nahrávány a plně anonymizovány, a to do té

míry, že uvádíme oba rody tam, kde by odpověď referovala ke konkrétnímu pohlaví. O této skutečnosti byli respondenti informováni, stejně jako o tom, že informace od nich získané budou po anonymizaci podkladem pro výzkumný článek. Také s tímto postupem respondenti souhlasili.

Pro analýzu dat bylo využito otevřeného kódování na principu „tužka-papír“. Data byla přepsána a nezávisle kódována oběma autory článku. Kódy byly následně porovnány a byl vytvořen jednotný kódovací manuál, podle kterého byly následně rozhovory překódovány. Podobný postup byl využit již ve studii Janoušková et al. (2021). Zavedení tohoto přístupu zvyšuje validitu zjištěných výsledků.

Tabulka 1 Charakteristiky respondentů

Označení respondenta	Zkušenost s provozováním kiteboardingu (počet aktivních let kitování)	Zkušenost s kitováním v zahraničních destinacích (intenzivní zkušenost – minimálně jednou ročně/ průměrná zkušenost – jednou za dva až tři roky / bez zkušenosti)
R1	5	průměrná zkušenost
R2	7	intenzivní zkušenost
R3	9	intenzivní zkušenost
R4	6	průměrná zkušenost
R5	10	intenzivní zkušenost
R6	4	průměrná zkušenost
R7	7	průměrná zkušenost
R8	2	bez zkušenosti
R9	17	průměrná zkušenost
R10	6	intenzivní zkušenost

Výsledky

Podoba online nástroje

Výslednou podobu nástroje lze najít zde: <https://forms.gle/fv5ME4SWABrVGhtQ9>. Systém indikátorů je zaveden v online prostředí, přičemž uživatelé vyplňují odpovědi na jednoduché otázky. Odpovědi jsou odeslány a automaticky softwarem vyhodnocovány. Nástroj poskytuje respondentům zpětnou vazbu v podobě odpovědí na to, jak udržitelný je jejich přístup k provozování kiteboardingu (výsledná zpráva o udržitelnosti). Pokud existuje v dostupné literatuře nějaká známá hodnota indikátoru, je tato hodnota využita. Lze tedy například porovnat Relative Fat Mass s optimální hodnotou

pro dané pohlaví a věk, počet najetých kilometrů přepočítat a porovnat s průměrnou uhlíkovou stopou z cestování populace Evropanů, či porovnat nemocnost s populací v EU apod. Každý tak může zjistit, nakolik provozování kitesurfingu a celkového životního stylu přispívá k pozitivním či negativním dopadům na kvalitu života a jaké má dopady.

Pro řadu ukazatelů však žádné konkrétní hodnoty pro porovnání k dispozici nejsou. V takovém případě hodnocení vychází z dosavadního vědeckého poznání (např. kitesurfeři ruší hnízdič ptactvo, v některých lokalitách dochází překročení ubytovací kapacity turistů) a pomocí vhodných otázek se zjišťuje, zda se sportovec setkal s daným dopadem. Ve výstupní zprávě se nástroj snaží o osvětu uživatelů tím, že doporučí, jak mohou zmírnit své dopady (využíváním spolujízdy, pohybem dál od ptačích rezervací, popisem rizik spojených s nedodržováním bezpečnostních pravidel při provozování tohoto sportu apod.). Aby množství textu bylo limitováno, jsou příjemcům informací z online nástroje k dispozici odkazy na další vzdělávací materiály související s daným tématem. Uživatelé tak nemusí aktivně sami nic hledat na internetu a nástroj jim poskytne odkaz na potřebné relevantní informace ze zdrojů, které lze považovat za odborně správné.

Z hlediska zpětné vazby byli respondenti požádáni o hodnocení celkové spokojenosti s nástrojem z pohledu dotazů a na ně vázané zpětné vazby a odkazů na další vzdělávací materiály. Pro hodnocení respondenti využívali stupnici od 1 do 5, kde 5 je nejlepší hodnocení. Šest z deseti respondentů hodnotilo nástroj číslicí 4, dva číslicí 3 a dva číslicí 5. Všichni tedy jak dotazy, tak informace považovali minimálně za průměrně přínosné, spíše však přínosné (číslice 4). Uživatelsky se jim nástroj zdál přívětivý z hlediska prostředí pro vyplnění, ovšem u některých indikátorů (např. počet ujetých kilometrů za účelem kitování) byli tři respondenti v odpovědi nejistí, protože takovou hodnotu běžně nesledují. Jednomu respondentovi chybělo srovnání s dalšími kitesurfery. To ovšem aktuálně není možné, protože nástroj nevyplnilo dostatečné množství respondentů a analogický nástroj (v anglickém či německém jazyce) nebyl nalezen. Rozsah nástroje (počet otázek a rozsah zpětné vazby) hodnotili respondenti jako přiměřené. V jednom případě byl zaznamenán nefunkční odkaz na webové stránky.

Osvětový potenciál nástroje

Většina respondentů (7 z 10) ocenila zejména komplexnost celého nástroje. Ať se o udržitelnost zajímají, nebo ne, celkový pohled na různé aspekty dopadu sportu na přírodní i sociální prostředí jim přišly zajímavé. Dobře to vystihuje výrok respondenta R6: *„Mně se líbilo, že je to takové komplexní. Že tam jsou vidět různé ty dopady. Vlastně jsem se nad tím nikdy takhle celkově nezamýšlel/a. I když se o udržitelnost zajímám, tohle mi přišlo zajímavé.“* Zajímavé je doplnění R4: *„Vlastně pro mě nic nového, ale to uvědomění si celkového dopadu, a to i na sociálně je vlastně zajímavé.“* Dále už mezi respondenty byly rozdíly. Polovina respondentů si kromě uvědomění si komplexnosti dopadů provozování kitesurfingu neodnesla žádné nové informace, protože většina dílčích informací, které s využitím nástroje získali, nebyla nová. Dva z těchto respondentů však konstatovali, že se změnil jejich pohled na provozování kitesurfingu. Dokumentuje to výrok jednoho z nich R2: *„Začal/a jsem přemýšlet nad věcmi, které jsem dříve nebral/a v úvahu, nebo ano, ale ne tak v souvislostech. Celé to nějak secvaklo dohromady.“*

Druhá polovina respondentů si nové informace odnesla. Týkaly se zejména dopadů na životní prostředí související s provozováním kitesurfingu, konkrétně poškozování ekosystémů, dopadů na faunu a flóru (celkem 4 respondenti). Dokumentujeme to výrokem R5: *„O udržitelnost jsem se moc nezajímal, považoval jsem kitesurfing za sport šetrný k životnímu prostředí. Překvapilo mě, že by to mohlo narušit faunu a flóru. Ale když o tom tak přemýšlím, tak na Sardinii, když padáme, tak jsou tam ty řasy a ty se dost ničí. Při výběru příštího spotu to zvážím.“* Jednoho z respondentů také zaujala skutečnost, že se v některých lokalitách a konkrétním období mohou plašit hnízdič ptáci. Jeden z respondentů byl překvapen skutečností, že kitové sportovní vybavení se nedá recyklovat: R1: *„To jsem nevěděl, že se nedá to vybavení recyklovat, asi se na to teď zaměřím.“*

Některé typy odezvy, tj. nakolik nástroj ovlivní chování respondentů do budoucna jsme již naznačili výše. Lze konstatovat, že většina respondentů se již o udržitelný přístup k provozování sportu snaží, ať vědomě, či nevědomě. To vyplývá z vyplněných údajů v online nástroji, které máme

k dispozici. Dva respondenti nicméně uvedli, že se ještě více zaměří na vhodný výběr spotů pro kitování s ohledem na informace získané díky nástroji. Jeden z respondentů pak uvedl, že se ještě více bude soustředit na nákup sportovního vybavení z druhé ruky. Ostatní konstatovali, že svůj přístup měnit nebudou, protože jim nástroj ukázal, že různé dopady sportu na sociální či environmentální prostředí již zvažují. Nástroj jim ale pomohl si mnohdy roztříštěné informace srovnat.

Diskuze a závěr

Z vedených rozhovorů je zřejmé, že se potvrzují závěry Eurobarometru z roku 2020 o tom, že se mladí lidé (zejména v rozpětí 15–24 let) zajímají o problémy životního prostředí více, než další skupiny obyvatel (Eurobarometr, 2020). Mladí lidé se o udržitelnost i problémy životního prostředí zajímají a deklarují, že jsou ochotni nějakým způsobem ve prospěch životního prostředí jednat (Piscitelli & D'Uggento, 2022). Z rozhovorů i vyplněných položek v online nástroji vyplývá, že i když se naši respondenti přímo necítí být podporovateli udržitelného rozvoje, či ochrany prostředí, jejich jednání tomu nasvědčuje.

V řadě studií, byť v jiných oborech, se také ukazuje, že na konkrétních tématech, která jsou lidem blízká, lze vystavět komplexní porozumění udržitelnosti jako holistické koncepci (viz např. Maus, 2017; Miseliunaite et al., 2022). Zdá se, že toto může být jedna ze silných stránek nástroje, protože efekt komplexnosti porozumění vazeb mezi jednotlivými komponentami udržitelnosti provozování kiteboardingu zmínilo 7 z 10 respondentů. Jistě lze uvést jako pozitivum, že 4 z těchto respondentů na základě komplexních úvah přehodnotí ještě do určité míry způsob provozování kiteboardingu tak, aby zohlednili vybrané přístupy k udržitelnému provozování sportu ještě do větší míry. U vědomí toho, že znalost ještě nemusí přispět k proměně chování (viz např. Frick et al., 2004), považujeme tento aspekt nástroje za velmi pozitivní. V souladu s Carmi et al. (2015) se totiž domníváme, že u kiteboarderů je znalost, či lépe porozumění udržitelnosti kiteboardingu, vázána na pozitivní emoci spojenou s možností provozovat tento sport, což může vést i k proměně chování.

Nástroj může mít i další vzdělávací potenciál, a to pro ty, kteří nedisponují ucelenými informacemi o pozitivních či negativních dopadech provozování kiteboardingu, což se ukázalo u některých vybraných respondentů. Co je poněkud překvapující, je skutečnost, že všichni ti, kteří získali díky online nástroji novou informaci, ji získali v oblasti environmentální udržitelnosti. Z rozhovorů vyplynulo, že např. informace týkající se zdravotních aspektů provozování kiteboardingu jsou respondentům dobře známy z médií. Dále je z rozhovorů zřejmé, že díky dlouhodobému provozování kiteboardingu jsou respondentům dobře známá pravidla bezpečnosti provozování tohoto sportu, dopady na místní komunitu či další rekreační sportovce, pohybující se v kite-spotech. Naopak málo informací se v médiích a na sociálních sítích, a také osobními kontakty mezi kiteboardery, týká dle respondentů právě témat souvisejících s životním prostředím. Zde by tedy nástroj mohl mít své opodstatnění jako základ pro vzdělávání. Otevírá se také prostor pro diskusi jak u kiteboardingu, ale i u dalších sportů, poukazovat na možné dopady sportu na přírodní prostředí. Podotýkáme však, že pro ty, kteří se sportu teprve začínají věnovat, či se mu již věnují, ale prozatím se nezajímali o dopady sportu na přírodní a společenské prostředí, může online nástroj sloužit jako orientace v tom, jak se udržitelně začít chovat.

Limity výzkumu

Naše studie využívala kvalitativní výzkumné postupy, konkrétně polostrukturované rozhovory. Představuje tak prvotní sondu využitelnosti nástroje v českém prostředí. Jak jsme upozornili již v metodice výzkumu, existují zde dva základní problémy – stanovení vzorku a nasycenosti dat. Vzorek byl vybrán stratifikovaným výběrem, omezil se na určitou věkovou skupinu respondentů a na provozovatele kiteboardingu z České republiky. To přirozeně zkresluje výsledky výzkumu. Domníváme se však, že funkčnost nástroje a jeho srozumitelnost mohli prověřit jen ti, kteří jsou ochotni pracovat v online prostředí a provozují kiteboarding nejen v České republice, ale také v zahraničí. Takoví

respondenti mohli zodpovědět všechny otázky (vyplnit položky pro indikátory). Omezení na Českou republiku je pak odůvodnitelné tím, že primárně je nástroj určen právě pro české uživatele. Výběr vzorku je také determinován tím, zda jsou oslovení jedinci ochotni se rozhovorů zúčastnit. Respondenti, kteří se rozhovoru účastní dobrovolně rovněž ovlivňují výsledky zjištění, protože jsou názorově spojeni minimálně v ochotě se zkoumanému tématu věnovat. V kvalitativním výzkumu se takovému zkreslení de facto nelze vyhnout, ale je potřeba pohlížet na výsledky výzkumu optikou takového zkreslení.

Jak jsme rovněž uvedli, velikost vzorku pro kvalitativní výzkum je předmětem řešení řady odborných studií bez jednoznačného závěru o tom, jak velký takový vzorek má být. V našem případě jsme stanovili velikost vzorku a priori, a činila 10 respondentů (viz sekce Metodika). V důsledku to znamenalo, že jakmile byl získán desátý respondent, ochotný vést rozhovor, z předem vytipované množiny možných respondentů, výběr byl ukončen. Tento výběr vnesl do celého procesu výběru určitou náhodnost, protože se odvíjel od pořadí, ve kterém byl respondent osloven. Mohlo tedy dojít v rámci výběru respondentů k dalšímu zkreslení. Protože však limitujícím kritériem ukončení rozhovorů byla nasycenost dat, nemusíme toto zkreslení brát do úvahy. Mohlo, ale také nemuselo přispět širší diverzitě získaných kvalitativních dat. Nasycenosti dat jsme dosáhli po uskutečněném šestém rozhovoru. Poté se nám nové údaje neobjevily.

Platí nicméně, že výsledky této studie nejsou zobecnitelné ani na populaci lidí provozující kitesurfing v České republice ve věkovém rozpětí 30–44, natož na celou populaci sportovců. Studie ale poskytla základ pro další zkoumání v tak důležité oblasti, jakou je osvěta provozovatelů rekreačních sportů.

Dedikace

Na vznik této publikace byla poskytnuta Institucionální podpora na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace v rámci projektu COOPERATIO/HUM/General Education and Pedagogy.

Literatura

- Bácsné-Bába, É., Ráthonyi, G., Pfau, C., Müller, A., Szabados, G. N., & Harangi-Rákos, M. (2021). Sustainability-sport-physical activity. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(4), 1455. <https://doi.org/10.3390/ijerph18041455>
- Bendor, R., Lyons, S. H., & Robinson, J. (2012). What's there not to 'like'? sustainability deliberations on facebook. *JeDEM-eJournal of eDemocracy and Open Government*, 4(1), 67-88. <https://doi.org/10.29379/jedem.v4i1.94>
- Carmi, N., Arnon, S., & Orion, N. (2015). Transforming environmental knowledge into behavior: The mediating role of environmental emotions. *The Journal of Environmental Education*, 46(3), 183-201. <https://doi.org/10.1080/00958964.2015.1028517>.
- Ceylan, M., Akcakoyun, F., & Sukan, H. D. (2016). "As an Extreme Sport the Effect of Kitesurfing in Sociotropy and Autonomy Level." *CBU Journal of Physical Education and Sport Sciences* 11 (2): 1–9. Cury, R., Kennelly, M., & Howes, M. (2022). Environmental sustainability in sport: a systematic literature review. *European Sport Management Quarterly*, 1-25. <https://doi.org/10.1080/16184742.2022.2126511>
- Dingle, G. W., & Mallen, C. (2017). Sport-environmental sustainability (Sport-ES) education. In B. McCullough & T. B. Kellison (Eds.), *Routledge handbook of sport and the environment* (1st ed., pp. 79-96). London, UK & New York, USA: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315619514-2>

- Dingle, G., & Mallen, C. (2020). Sport and education for environmental sustainability. In Dingle, G., & Mallen, C. (Eds). *Sport and Environmental Sustainability* (pp. 243-260). London, UK & New York, USA: Routledge.
- Dworkin, S. L. (2012). Sample size policy for qualitative studies using in-depth interviews. *Archives of sexual behavior*, 41, 1319-1320. <https://doi.org/10.1007/s10508-012-0016-6>
- EcoPasseger (2023). online [cit. 10-10-2023]. Available at: https://www.ecopassen-ger.org/bin/query.exe/en?L=vs_uic
- Eurobarometr (2020) online [cit. 8-9-2023]. Available at: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2257>
- European Parliament (2022). Flash Eurobarometr. News & Media Survey 2022. online [cit. 8-9-2023]. Available at: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2832>
- FIFA World Cup Qatar 2022™(2022). [cit. 8-9-2023]. https://www.qatar2022.qa/sites/default/files/2022-08/FIFA-World-Cup-2022%E2%84%A2-First-Sustainability-Progress-Report_0.pdf
- Francis, J. J., M. Johnston, C. Robertson, L. Glidewell, V. Entwistle, M. P. Eccles, and J. M. Grimshaw. (2010). "What Is an Adequate Sample Size? Operationalising Data Saturation for Theory-Based Interview Studies." *Psychology and Health*, 25 (10): 1229–1245. <https://doi.org/10.1080/08870440903194015>
- Frick J., Kaiser, F.G., & Wilson, M. (2004). Environmental knowledge and conservation behavior: Exploring prevalence and structure in a representative sample. *Personality and Individual Differences*, 37, 1597–1613. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2004.02.015>
- Gapminder (2023). online [cit. 8-9-2023]. Available at: [https://www.gapminder.org/tools/#\\$chart-type=bubbles&url=v1](https://www.gapminder.org/tools/#$chart-type=bubbles&url=v1)
- Gerson, K. & Damaske, S. (2020) *The Science and Art of Interviewing*. Oxford University Press.
- Gilchrist P. & Wheaton B. (2013). New media technologies in lifestyle sport. In Hutchins B., Rowe D. (Eds.), *Digital media sport: Technology, power and culture in the network society* (pp. 169–187). New York, NY: Routledge.
- González-Serrano, M. H., Añó Sanz, V., & González-García, R. J. (2020). Sustainable sport entrepreneurship and innovation: A bibliometric analysis of this emerging field of research. *Sustainability*, 12(12), 5209. <https://doi.org/10.3390/su12125209>
- Guest, G., Bunce, A. & Johnson, L. (2006). How many interviews are enough? An experiment with data saturation and variability. *Field Methods* 18, 59–82. <https://doi.org/10.1177/1525822X05279903>
- Hák, T., Janoušková, S., & Moldan, B. (2016). Sustainable Development Goals: A need for relevant indicators. *Ecological indicators*, 60, 565-573. <https://doi.org/10.1016/j.ecoind.2015.08.003>
- Heuer, D., & Janoušková, S. (2023). What Do Experts Think About the Sustainability of Kiteboarding?. *Studia sportiva*, 17(1), 127-147. <https://doi.org/10.5817/StS2023-1-12>
- Hodson, J., Dale, A., Jost, F., & Clifton-Ross, J. (2020). Sustainability issue communication and student social media engagement: Recommendations for climate communicators. *Journal of Digital & Social Media Marketing*, 8(3), 277-290.

- Janoušková, S. & Hák, T. (2017). Využití indikátorů udržitelného rozvoje v přírodovědném vzdělávání. In Kričfaluši, D., Mucha, M. (ed.) *Aktuální aspekty pregraduální přípravy a postgraduálního vzdělávání učitelů chemie*. Ostrava: Ostravská Univerzita, Přírodovědecká fakulta. ISBN 978-80-7464-942-4.
- Janoušková, S., Pyskatá Rathouská, L., Žák, V., & Urválková, E. S. (2023). The scientific thinking and reasoning framework and its applicability to manufacturing and services firms in natural sciences. *Research in Science & Technological Education*, 41(2), 653-674. <https://doi.org/10.1080/02635143.2021.1928048>
- Jha, A. K., & Verma, N. K. (2023). Social media sustainability communication: an analysis of firm behaviour and stakeholder responses. *Information Systems Frontiers*, 25(2), 723-742. <https://doi.org/10.1007/s10796-022-10257-6>
- Kapituličínová, D. (2017). Kalkulačky environmentálních stop jídla ve vzdělávání a představení Nutriční stopy jako nástroje pro podporu udržitelné spotřeby potravin. *Envigogika*, 12(2). <https://doi.org/10.14712/18023061.553>
- Kochová et al. (2019). Čtvrtstoletí životního prostředí samostatné České republiky. CENIA, česká informační agentura životního prostředí, Praha.
- Le Corre, N., Saint-Pierre, A., Hughes, M., Peuziat, I., Cosquer, A., Michot, T., & Bernard, N. (2021). Outdoor recreation in French Coastal and Marine Protected Areas. Exploring recreation experience preference as a way for building conservation support. *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*, 33, 100332. <https://doi.org/10.1016/j.jort.2020.100332>.
- Leighninger, M. (2011). *Using online tools to engage – and be engaged by – the public*. Washington, DC: IBM Center for The Business of Government
- Lindsey, I., & Chapman, T. (2017). *Enhancing the contribution of sport to the sustainable development goals*. Commonwealth Secretariat.
- Martens, M. L., & Carvalho, M. M. (2016). Sustainability and success variables in the project management context: an expert panel. *Project Management Journal*, 47(6), 24-43. <https://doi.org/10.1177/87569728160470060>
- Maus, I. G. (2017). Developing holistic understanding in design education for sustainability. In *Design for a Sustainable Culture* (pp. 157-170). Routledge.
- McCullough, B.P. & Kellison, T. B. (2017). *Routledge handbook of sport and the environment*. Routledge.
- Miseliunaite, B., Kliziene, I., & Cibulskas, G. (2022). Can holistic education solve the world's problems: A systematic literature review. *Sustainability*, 14(15), 9737. <https://doi.org/10.3390/su14159737>
- Nulman, E., & Özkula, S. M. (2016). Environmental nongovernmental organizations' digital media practices toward environmental sustainability and implications for informational governance. *Current Opinion in Environmental Sustainability*, 18, 10-16. <https://doi.org/10.1016/j.cosust.2015.04.004>
- Our World in Data (2023). online [cit. 8-9-2023]. Available at: <https://ourworldindata.org/>
- Parris, T. M., & Kates, R. W. (2003). Characterizing and measuring sustainable development. *Annual Review of environment and resources*, 28(1), 559-586. <https://doi.org/10.1146/annurev.energy.28.050302.105551>

- Piscitelli, A., & D'Uggento, A. M. (2022). Do young people really engage in sustainable behaviors in their lifestyles?. *Social Indicators Research*, 163(3), 1467-1485. <https://doi.org/10.1007/s11205-022-02955-0>
- Průcha, J., Walterová, E., & Mareš, J. (2009). *Pedagogický slovník*. 6., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Portál.
- Rixen, Ch., & Rolando, A. (2013). The Impacts of Skiing and Related Winter Recreational Activities on Mountain Environments. *Bentham Science Publishers*. <https://doi.org/10.2174/97816080548861130101>.
- SDNS (2015). Indicators and a monitoring framework for the sustainable development goals. Launching a data revolution for the SDGs. A report by the Leadership Council of the Sustainable Development Solutions Network. Revised working draft (Version 7), March 20 (2015).
- Selwyn, N. (2007, October). Web 2.0 applications as alternative environments for informal learning- a critical review. In *Paper for CERI-KERIS international expert meeting on ICT and educational performance* (Vol. 16, p. 17).
- Skinner, J., Zakus, D. H., & Cowell, J. (2008). Development through sport: Building social capital in disadvantaged communities. *Sport Management Review*, 11(3), 253-275. [https://doi.org/10.1016/S1441-3523\(08\)70112-8](https://doi.org/10.1016/S1441-3523(08)70112-8)
- Small, M. L. How many cases do I need?' On science and the logic of case selection in field-based research. *Ethnography* 10, 5-38 (2009). <https://doi.org/10.1177/1466138108099586>
- Stanners, D.; Bosch, P.; Dom, A.; Gabrielsen, P.; Gee, D.; Martin, J.; Rickard, L. & Weber, J.-L. (2007). Frameworks for environmental assessment and indicators at the EEA'. In *Sustainable Indicators: A Scientific Assessment*, Scientific Committee on Problems of the Environment; Hak, T., Moldan, B., Dahl, A., Eds.; SCOPE 67; Island Press: London, UK, pp. 125-144.
- Stratilová Urválková, E. S., & Surynková, P. (2021). Sustainable development indicators—Untapped tools for sustainability and STEM education: An analysis of a popular Czech educational website. *Sustainability*, 14(1), 121. <https://doi.org/10.3390/su14010121>Taylor, P., Davies, L., Wells, P., Gilbertson, J., & Tayleur, W. (2015). A review of the social impacts of culture and sport. *A Review of the Social Impacts of Culture and Sport*, The culture and sport evidence programme.
- Thorpe, H. (2017). Action sports, social media, and new technologies: Towards a research agenda. *Communication & sport*, 5(5), 554-578. <https://doi.org/10.1177/2167479516638125>
- Tilbury, D., & Janousek, S. (2006). Development of a national approach to monitoring, assessment and reporting on the decade of education for sustainable development: Summarising documented experiences on the development of ESD indicators and networking with expert groups on ESD indicators. *Sydney: Australian Research Institute of Education for Sustainability and Australian Government Department of the Environment and Water Resources*.
- The London Organising Committee of the Olympic Games and Paralympic Games Ltd., 2012 online [cit. 8-9-2023]. Available at: <https://webarchive.nationalarchives.gov.uk/ukgwa/20130403015301/http://learninglegacy.independent.gov.uk/publications/london-2012-post-games-sustainability-report-a-legacy-of.php>

- The Tokyo Organising Committee of the Olympic and Paralympic Games online [cit. 8-9-2023]. Available at: https://library.olympics.com/Default/doc/SYRACUSE/1327958/sustainability-post-games-report-tokyo-2020-the-tokyo-organising-committee-of-the-olympic-and-paraly?_lg=en-GB
- Trendafilova, S., & McCullough, B. P. (2018). Environmental sustainability scholarship and the efforts of the sport sector: A rapid review of literature. *Cogent social sciences*, 4(1), 1467256. <https://doi.org/10.1080/23311886.2018.1467256>Wheeler, K., & Nauright, J. (2006). "A Global Perspective on the Environmental Impact of Golf." *Sport in Society* 9 (3): 427–43. <https://doi.org/10.1080/17430430600673449>
- Williams, K. C., Page, R. A., & Petrosky, A. R. (2014). Green Sustainability and New Social Media. *Journal of Strategic Innovation & Sustainability*, 9.